

De onteigeningswet: een bron van...

Pierre Lefranc
Raadsheer Hof van Beroep te Brussel

I. Inleiding

1. In de periode van 2000 tot en met 2004 werden volgens de minister van Financiën 603 procedures ingeleid bij de vrederechter op basis van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte.¹ Op 31 december 2004 waren nog 1038 dergelijke onteigeningsdossiers hangende, waarvan 307 in de fase van de provisionele vergoeding bij de vrederechter en 731 in de fase van de herzieningsprocedure, waarvan 401 voor de rechtbank van eerste aanleg en 330 in hoger beroep en cassatie.² De onteigeningswet is alvast een niet onbelangrijke bron van rechtspraak.

Wie een blik werpt op de rechtspraak van de hoogste rechtscolleges, stelt snel vast dat de onteigeningswet ook een onuitputtelijke bron is van procedureproblemen. Zeer recent nog diende het Arbitragehof zich weer te buigen over enkele nieuwe prejudiciële (procedure)vragen.³ Beide arresten vormden een aanleiding om te graaien in de kist met jurisprudentiële oplossingen waarmee hierna het procedureparcours tegen een hoge snelheid wordt afgelegd.

II. De snelle en summiere uitzonderingsprocedure bij de vrederechter

2. Naar luid van artikel 1 van de onteigeningswet kan de onteigening volgens de regels van die wet slechts geschieden “wanneer de Koning vaststelt dat de onmiddellijke inbezitneming

van een of meer onroerende goederen ten algemenen nutte onontbeerlijk is”.

De aanwending van de *uitzonderings- of afwijkende procedure* die werd vastgesteld in de onteigeningswet⁴, kan bijgevolg uitsluitend verantwoord worden door redenen van algemeen belang en kan slechts toegestaan worden wanneer de onmiddellijke inbezitneming van het goed door de onteigenende overheid werkelijk onontbeerlijk is.⁵ Wanneer de onteigeningsbeslissing de onteigening aan de regels van de onteigeningswet heeft onderworpen, dan zijn de bepalingen van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte niet toepasselijk.⁶ De regels van het Gerechtelijk Wetboek zijn wel van toepassing op het geding voor de vrederechter, tenzij de toepassing van de onteigeningswet niet verenigbaar is met de toepassing van dit wetboek⁷ of de toepassing van het Gerechtelijk Wetboek uitsluit.⁸

De Raad van State oordeelde zijnerzijds dat de bij de onteigeningswet ingevoerde spoedprocedure in de praktijk *de gewone wijze van onteigening* is geworden, terwijl de overige procedures geregeld bij de vroegere wetten nimmer meer worden toegepast, waaruit de Raad van State dan afleidt dat van de overheid redelijkerwijs niet meer kan worden geëist dat ze op

¹ Hierna afgekort de onteigeningswet genoemd.

² Die cijfers hebben echter enkel betrekking op de onteigeningen die vervolgd worden door de tussenkomst van de aankoopcomités. Volgens de minister van Financiën doen echter niet alle besturen een beroep op die aankoopcomités. Er zijn geen statistische gegevens over het totaal aantal onteigeningsdossiers (*Vr. & Antw.* Kamer 2005-06, Doc. 51-102, 18446; zie ook *Parl. St.* Kamer 2005-06, Doc. 51-2315/001, 4).

³ Arbitragehof nr. 194/2006, 5 december 2006, reeds verschenen in dit tijdschrift (2007, 19) met een noot van Stijn VERBIST, “Orde en verval. Termijnen in de Onteigeningswet Hoogdringende Omstandigheden”; Arbitragehof nr. 197/2006, 13 december 2006, elders in dit nummer opgenomen.

⁴ Cass. 21 september 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 1125, R.W. 1992-93, 581; Cass. 22 maart 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, 777, *Pas.* 1991, I, 689, *T. Gem.* 1992, 369, noot R. VEKEMAN; Rb. Oudenaarde 14 november 2001, *T. Agr. R.* 2002, 183.

⁵ Cass. 11 september 2003, *www.cass.be*; R.v.St., *De Brandt & Rubbens*, nr. 108.952, 9 juli 2002; R.v.St., *n.v. Immogroep Joye*, nr. 50.295, 22 november 1994; R.v.St., *Taveirne*, nr. 49.726, 18 oktober 1994; Vred. Namen 27 juni 1997, *J.T.* 1997, 586, *Rev. Not. B.* 1998, 192.

⁶ Cass. 14 december 1995, *Arr. Cass.* 1995, 1118; Cass. 12 januari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 633, R.W. 1990-91, 51.

⁷ Cass. 18 maart 1999, *Arr. Cass.* 1999, 399, R.W. 1999-2000, 1091; Cass. 15 januari 1998, *Arr. Cass.* 1998, 27, *A.J.T.* 1998-99, 886, noot L. DE GEYTER; Vred. Herstal 2 januari 2004, *T. Vred.* 2006, 149, noot D. RENDERS.

⁸ Cass. 3 februari 2000, R.W. 2000-2001, 985, noot J. LAENENS, *T.G.R.* 2000, 243, noot F. MERTENS: de onteigeningswet sluit de toekenning van een rechtsplegingsvergoeding niet uit; Gent 5 mei 1998, *A.J.T.* 1998-99, 422, noot L. DE GEYTER. Anders: Gent 18 september 1998, *A.J.T.* 1998-99, 965, noot L. DE GEYTER.

omstandige wijze motiveert waarom ze een procedure volgt die van gemeen recht is geworden.⁹

3. Het Hof van Cassatie nam aan dat de onteigeningswet het dringende karakter van de onteigening, de geschonden materiële belangen van de onteigende en de rechtszekerheid beoogt in aanmerking te nemen en daartoe een *snelle afwikkeling van de procedure* regelt¹⁰ die iedere vertraging in de afwikkeling van de onteigening moet voorkomen.¹¹

Het Hof van Cassatie stelde ook dat uit de wordingsgeschiedenis van de onteigeningswet blijkt dat de wetgever, om een vluigere inbezitting door de onteigenaar van het onteigende goed mogelijk te maken, een *summiere procedure* heeft ingevoerd. Hij heeft de vrederechter opgedragen:

- in een *eerste*, ten laatste achtenveertig uren¹² na de verschijning van de partijen¹³ te wijzen *vonnis*, waartegen voor de onteigende geen rechtsmiddel openstaat¹⁴, onder meer over de regelmatigheid van de onteigening uitspraak te doen¹⁵ en, ingeval hij het verzoek¹⁶ van de onteigenaar

inwilligt, tegelijk bij wijze van ruwe schatting, het bedrag van de ‘provisionele’ vergoedingen te bepalen die de onteigenaar aan de onteigende zal storten, waardoor de inbezitting van het onteigende goed mogelijk wordt, en;

- na de neerlegging van het deskundigenverslag, in een *tweede vonnis*, waartegen voor de onteigende evenmin enig rechtsmiddel openstaat, het bedrag van de onteigeningsvergoeding ‘voorlopig’ te bepalen.

Door de uitwerking van het onteigeningsvonnis dat vaststelt dat alle door de wet voorgeschreven voorwaarden en vormvereisten in acht zijn genomen, gaat het eigendomsrecht definitief en zonder voorbehoud over van het vermogen van de titularis van dat recht naar het vermogen van de onteigenaar.¹⁷ Vanaf dat tijdstip dient eender wie bezwaren heeft, zelfs als het om de werkelijke eigenaars gaat, in het raam van de procedure vastgelegd in de onteigeningswet, de in artikel 16 van die wet bedoelde vordering tot herziening in te stellen.¹⁸ De mogelijkheid om een vordering tot herziening in te stellen heeft de wetgever evenwel slechts geboden *nadat* het tweede vonnis is gewezen door de vrederechter, in het bijzonder om het bedrag van de door de onteigende geleden schade juist te horen bepalen (*infra*).¹⁹

Wanneer de vrederechter evenwel de vordering van de onteigenaar heeft afgewezen en beslist dat er derhalve geen aanleiding bestaat om de procedure voort te zetten, dan heeft de onteigenaar²⁰ daartegen wél een beroepsmogelijkheid krachtens artikel 7, derde lid onteigeningswet.²¹ Tegen het vonnis van de rechter in beroep is een cassatieberoep mogelijk wanneer het hoger beroep werd afgewezen.²² Het vonnis dat

artt. 1026, 5° en 1027 Ger.W. er niet op toepasselijk zijn; Brussel 20 februari 2004, *Res Jur. Imm.* 2004, 207. De rechtsvordering tot onteigening heeft een zakelijk karakter en is niet noodzakelijk gericht tegen de werkelijke eigenaar van het goed waarop zij betrekking heeft, maar wel tegen degene die blijkens het administratief onderzoek of de kadastrale gegevens de eigenaar op het ogenblik van de dagvaarding blijkt te zijn (Cass. 24 oktober 2003, *www.cass.be*).

¹⁷ Cass. 24 oktober 2003, *www.cass.be*.

¹⁸ *Idem*.

¹⁹ Cass. 14 december 1995, *Arr. Cass.* 1995, 1118; Cass. 7 december 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 382, concl. J. DUJARDIN.

²⁰ De onteigende kan geen incidenteel beroep instellen: Rb. Luik 15 juni 2004, *J.L.M.B.* 2004, 1540.

²¹ Voor toepassingsgevallen: Cass. 2 december 1993, *Arr. Cass.* 1993, 1015, *R.W.* 1994-95, 225; Cass. 23 februari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 826, *R.W.* 1989-90, 1364; Rb. Nijvel 23 februari 2005, *T. Vred.* 2006, 176, waarin de rechter in beroep de vordering tot onteigening ontvankelijk verklaarde, de provisionele vergoeding bepaalde en de zaak voor de voortzetting van de procedure terug verwees naar de vrederechter; Rb. Brussel 19 juni 2002, *J.T.* 2003, 34, waarin de rechter in beroep het vonnis van de vrederechter tot voortzetting van de zaak gelijkgesteld heeft met een vonnis als bedoeld in art. 7 van de onteigeningswet, de vordering tot onteigening ontvankelijk verklaarde, de provisionele vergoeding bepaalde en de zaak terug verwees naar de vrederechter; Rb. Brussel 7 september 1990, *J.L.M.B.* 1991, 1249, waarin de rechter in beroep aannam dat de onteigende geen incidenteel beroep kan instellen en de zaak eveneens verwees naar de vrederechter na het ontvankelijk en regelmatig bevinden van de onteigeningsvordering.

²² Zie bv. Cass. 3 februari 2000, *Arr. Cass.* 2000, nr. 89.

⁹ R.v.St., *Devriese e.a.*, nr. 78.919, 23 februari 1999; zie ook Rb. Dinant 16 maart 2005, *T.R.O.S.* 2005, 40, noot S. BOULLART; Kort ged. Luik 18 januari 1989, *J.L.M.B.* 1989, 314.

¹⁰ Cass. 13 mei 1994, *Arr. Cass.* 1994, 484, *R.W.* 1994-95 (verkort), 861. De door de wet opgelegde snelle afwikkeling van de procedure voor de vrederechter kan in sommige gevallen het recht van verdediging in het gedrang brengen (Vred. Sint-Joost-ten-Node 26 juni 1997, *J.T.* 1997, 587).

¹¹ Cass. 18 maart 1999, *Arr. Cass.* 1999, 399, *R.W.* 1999-2000, 1091: de onteigeningswet sluit uit dat de vrederechter een nieuwe deskundige aanstelt in andere gevallen dan die waarin hij krachtens art. 19, § 2 van die wet de oorspronkelijk aangestelde deskundige kan ontslaan; Vred. Sint-Niklaas 26 november 2001, *R.W.* 2002-03, 596 die aanneemt dat “verdere onderzoeksmaatregelen” niet kunnen worden bevolen “daar een tussenvonnis uitgesloten is”.

¹² Over een mogelijkheid voor de partijen om afstand te doen van die termijnvereiste: Vred. Gent, *T. Vred.* 2006, 165, noot O. WERY. Vgl. Cass. 29 september 2005, *www.cass.be*, i.v.m. het termijnvereiste in art. 7, derde lid onteigeningswet voor de rechter in beroep.

¹³ Zie Vred. Menen 24 november 2000, *T. Vred.* 2001, 495 i.v.m. de termijn.

¹⁴ Art. 8, tweede lid onteigeningswet; Cass. 10 oktober 2003, *Pas.* 2003, I, 1581; Cass. 18 juni 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 988; Cass. 7 december 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 382, concl. J. DUJARDIN; Cass. 20 juni 1985, *Arr. Cass.* 1984-85, 1458, *R.W.* 1985-1986, 2897; Cass. 3 januari 1985, *Arr. Cass.* 1984-85, 585; Cass. 2 december 1983, *Arr. Cass.* 1983-84, 395; Cass. 22 januari 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 656, *R.W.* 1982-83, 1375; Rb. Oudenaarde 14 november 2001, *T. Agr. R.* 2002, 183.

¹⁵ Zie bv. Vred. Herstal 2 januari 2004, *T. Vred.* 2006, 149, noot D. RENDERS; Vred. Gent 25 november 2003, *T. Vred.* 2006, 165, noot O. WERY; Vred. Doornik 11 september 2002, *J.L.M.B.* 2004, 307; Vred. Sint-Joost-ten-Node 26 juni 1997, *A.P.T.* 1998, 251, noot X. DEBROUX; Vred. Sint-Gillis 3 december 1993, *Amén.* 1994, 71, *T. Aann.* 1996, 290, noot M. FLAMME, *T. Vred.* 1998, 337.

¹⁶ Zie i.v.m. het verzoekschrift: Cass. 19 oktober 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 198, *R.W.* 1990-91, 722: het verzoekschrift bedoeld in art. 3 van de onteigeningswet strekt er niet toe om een bepaald standpunt aan de rechter uit te leggen, maar enkel om de onteigenaar de mogelijkheid te bieden de eigenaars en vruchtgebruikers van de te onteigenen percelen te dagvaarden op een dag en uur waarop de vrederechter aanwezig kan zijn, zodat de voorschriften van

het hoger beroep inwilligt, is niet vatbaar voor beroep en dus niet voor cassatieberoep.²³

4. Die opdracht of bevoegdheid van de vrederechter om uitspraak te doen over de regelmatigheid van de onteigening, anders gezegd, de voor de onteigening vereiste besluiten van de onteigenende overheid zowel op hun interne als hun externe wettigheid te toetsen²⁴, *sluit de bevoegdheid van de Raad van State uit* om kennis te nemen van een annulatieberoep van die handelingen, indien dat beroep is ingesteld door de onteigende of door een belanghebbende derde, als bedoeld in artikel 6 van de onteigeningswet.²⁵ Het Hof van Cassatie nam aan dat uit de artikelen 3, 7 en 16 van de onteigeningswet blijkt dat de wetgever op grond van de in de artikelen 16 en 144 van de Grondwet vastgestelde principes bij de tenuitvoerlegging van het onteigeningsbesluit, alleen de rechtbanken van de rechterlijke orde heeft willen belasten met de toetsing van de wettigheid van de onteigening.²⁶

Die bevoegdheidsuitsluiting geldt vanaf de dagvaarding om voor de vrederechter te verschijnen en ten aanzien van die personen die tot die procedure toegang hebben. Zij geldt dus ook voor de vordering tot schorsing en het annulatieberoep die bij de Raad van State zijn ingesteld vooraleer de vrederechter werd geadieerd. De Raad van State is niet meer bevoegd om uitspraak te doen op beroepen of vorderingen ingesteld door de onteigende of door een belanghebbende derde vanaf de dagvaarding van de eigenaar door de onteigenaar voor de vrederechter.²⁷ Hij blijft wel bevoegd ten aanzien van de gewone

derden. Hij is ook bevoegd ten aanzien van de personen die zijn bedoeld in de artikelen 3 en 6 van de onteigeningswet, zolang de onteigenaar de eigenaar niet voor de vrederechter heeft gedagvaard.²⁸

Omgekeerd, wanneer de Raad van State de tenuitvoerlegging van het onteigeningsbesluit heeft geschorst, dient de vrederechter de vordering tot onteigening af te wijzen en te beslissen dat er geen aanleiding bestaat om de procedure voort te zetten.²⁹ Werd het onteigeningsbesluit vernietigd door de Raad van State, dan dient de herzieningsrechter de voorgaande onteigeningsprocedure te schrappen en de teruggave van het onteigende goed te bevelen.³⁰

5. Het karakter van openbaar nut van de onteigening is van die aard dat het volgens het Arbitragehof *verantwoordt* dat de te

²³ Cass. 29 september 2005, *www.cass.be*; Cass. 20 juni 1985, *Arr. Cass.* 1984-85, 1458, *R.W.* 1985-86, 2897.

²⁴ Cass. 8 maart 1979, *Arr. Cass.* 1978-79, 808; Cass. 23 juni 1978, *Arr. Cass.* 1978, 1246; Cass. 7 oktober 1977, *Arr. Cass.* 1978, 173; Cass. 3 maart 1972, *Arr. Cass.* 1972, 606, *R.C.J.B.* 1973, 431, noot C. HUBERLANT; zie ook Cass. 30 april 1981, *Arr. Cass.* 1980-81, 994, *R.W.* 1981-82, 1557 i.v.m. de beoordeling van de hoogdringendheid op het ogenblik dat de onteigenaar de zaak bij de vrederechter aanhangig maakt.

²⁵ De Raad van State verwerpt (in de fase voorafgaand aan de dagvaarding voor de vrederechter) de dreiging van het verlies van het eigendomsrecht als een moeilijk te herstellen ernstig nadeel omdat de vrederechter die wettigheidstoets waarborgt: *R.v.St.*, *n.v. Firma Jos Ruland*, nr. 157.018, 28 maart 2006; *R.v.St.*, *n.v. Hydraulische Excavation*, nr. 148.192, 12 augustus 2005; *R.v.St.*, *n.v. Hocke en De Rijke*, nr. 146.569, 24 juni 2005; *R.v.St.*, *Krögel*, nr. 104.570, 12 maart 2002; *R.v.St.*, *Sieben*, nr. 103.052, 1 februari 2002; *R.v.St.*, *Van Broeck en Verbist*, nr. 100.908, 19 november 2001; *R.v.St.*, *stad Dilsen-Stokkem*, nr. 93.337, 16 februari 2001.

²⁶ Cass. 12 oktober 1995, *Pas.* 1995, I, 905, concl. adv.-gen. PIET.

²⁷ De vordering tot schorsing en het annulatieberoep is dan kennelijk onontvankelijk (geworden): *R.v.St.*, nr. 134.833, *Dekeer*, 10 september 2004; *R.v.St.*, nr. 128.050, *Hofkens*, 10 februari 2004; *R.v.St.*, nr. 121.723, *Helsen*, 16 juli 2003; *R.v.St.*, nr. 120.687, *n.v. Magena*, 18 juni 2003; *R.v.St.*, *b.v.b.a. Helico*, nr. 118.991, 5 mei 2003; *R.v.St.*, *b.v.b.a. Sinuzoid*, nr. 113.329, 5 december 2002; *R.v.St.*, *G.O.M.*, nr. 105.034, 22 maart 2002; *R.v.St.*, nr. 58.296, *n.v. Deforche*, 21 februari 1996; *R.v.St.*, nr. 58.295, *Debreyne*, 21 februari 1996; *R.v.St.*, nr. 58.294, *Deforche*, 21 februari 1996; *R.v.St.*, nr. 58.126, *Lauwers*, 14 februari 1996; *R.v.St.*, nr. 57.553, *Mariën*, 17 januari 1996; *R.v.St.*, nr. 56.034, *Timmermans*, 25 oktober 1995; *R.v.St.*, nr. 56.032, *Ver Eecke en Dierickx*, 25 oktober 1995; *R.v.St.*, nr. 54.507, 12 juli 1995; *R.v.St.*, nr. 54.506, *Sommerijns*, 12 juli

1995. Of het annulatieberoep en/of de vordering tot schorsing (bij uiterst dringende noodzakelijkheid) wordt verworpen wegens onbevoegdheid van de Raad van State: *R.v.St.*, nr. 148.190, *Van Hoey*, 12 augustus 2005; *R.v.St.*, nr. 148.189, *Deschoemacker*, 12 augustus 2005; *R.v.St.*, nr. 112.445, *n.v. Gijbels Patrimo*, 8 november 2002; *R.v.St.*, nr. 103.729, *Cloet*, 19 februari 2002; *R.v.St.*, nr. 101.761, *Siemer-Mermans*, 12 december 2001; *R.v.St.*, nr. 84.266, *n.v. Remo-Milieubeheer*, 21 december 1999; *R.v.St.*, nr. 59.985, *Blancke e.a.*, 10 juni 1996; *R.v.St.*, nr. 49.946, *Kalpers*, 26 oktober 1994; *R.v.St.*, nr. 49.945, *n.v. Ciments de Haccourt*, 26 oktober 1994; *R.v.St.*, nr. 49.888, *Geelen*, 25 oktober 1994.

²⁸ Arbitragehof nr. 68/2002, 28 maart 2002, *B.S.* 18 juni 2002 (eerste uitgave) (uittreksel), 27800, *NjW* 2002, 91, noot, *T. Vred.* 2003, 146, noot O. WERY, "La loi du 26 juillet 1962 relative à la procédure d'extrême urgence en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique (art. 7, al. 2) encore dénoncée et toujours confirmée: la fin définitive des hostilités concernant le traitement ultrarapide? L'occasion aussi de faire le point sur cette question", *T.B.P.* 2003 (verkort), 205, *T.R.O.S.* 2002, 263, noot W. RASSCHAERT, "Over de schending door art. 5 en 7 van de Onteigeningswet van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel en van het non-discriminatieprincipe"; Arbitragehof nr. 135/2001, 30 oktober 2001, *B.S.* 22 december 2001 (eerste uitgave) (uittreksel), 44714, *J.T.* 2002 (verkort), 108, *Juristenkrant* 2002 (weergave F. JUDO), afl. 42, 6, *T.R.O.S.* 2002, 256, noot W. RASSCHAERT, "Over de schending door art. 5 en 7 van de Onteigeningswet van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel en van het non-discriminatieprincipe"; Arbitragehof nr. 66/95, 28 september 1995, *B.S.* 7 oktober 1995, 28.580; Arbitragehof nr. 51/95, 22 juni 1995, *B.S.* 10 augustus 1995, 23.247, *J.T.* 1995, 764, noot D. LAGASSE, "De la perte de compétence du Conseil d'Etat en cours de procédure en matière d'expropriation", *R.W.* 1995-96, 391, noot S. SUETENS, "Onteigeningen: justitiële vrede hersteld? Bis repetita placet", *T.B.P.* 1995, 742, *TRD&I* 1995, 991; Arbitragehof nr. 75/93, 27 oktober 1993, *B.S.* 8 januari 1994, 432, *F. Rechtspr.* 1993, afl. 20, 5, *J.L.M.B.* 1994, 154, *R.G.A.R.* 1994, nr. 12.257; Arbitragehof nr. 42/90, 21 december 1990, *B.S.* 31 januari 1991, 2008, *C.D.E.* 1992, 444, *J.L.M.B.* 1991, 362, noot A. DAL, "Le régime du contrôle de légalité en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique", *J.T.* 1991, 809, noot E. JACQUES, "Dits et non dits à propos de la compétence du Conseil d'Etat en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique", *R.R.D.* 1991, 583, noot P. COENRAETS, "La procédure d'extrême urgence en matière d'expropriation à l'épreuve du principe d'égalité", *R.W.* 1990-91, 885, *Rev. not. b.* 1992, 145, *T.B.P.* 1991, 831 en 701.

²⁹ *Vred. Willebroek* 10 februari 1992, *R.W.* 1992-93, 470, noot.

³⁰ *Rb. Doornik* 7 september 1988, *J.T.* 1988, 359.

volgen procedure *verschilt van andere procedures* die de houders van een eigendomsrecht aanbelangen.³¹

Het Arbitragehof wees er ook op dat de bij de wet van 26 juli 1962 georganiseerde onteigeningsprocedure geen partijen tegenover elkaar stelt wier rechten van dezelfde aard zouden zijn: de buitenbezitstelling van een eigenaar (de onteigende) kan slechts geschieden ten bate van een overheid (de onteigenaar) en op voorwaarde dat zij door redenen van algemeen belang wordt gerechtvaardigd.

Tussen de onteigende en de onteigenaar bestaat derhalve een objectief verschil dat op redelijke wijze verantwoordt dat zij *verschillend worden behandeld*: de eerste oefent de rechten uit die aan de privé-eigendom zijn verbonden; de tweede moet doeleinden van algemeen nut nastreven. Precies dat verschil verklaart de bij artikel 16 van de Grondwet toegestane aantasting van het eigendomsrecht.

Dezelfde redenen kunnen verantwoorden dat wanneer de onmiddellijke inbezitting van het goed onontbeerlijk is, de onteigenaar een *hogere rechtsbescherming* geniet dan die welke de wet aan de onteigende toekent. In geval van hoogdringende omstandigheden is het in overeenstemming met het doel van algemeen nut de onteigenaar toe te staan hoger beroep in te stellen tegen het vonnis dat zijn vordering meteen afwijst en aan de onteigende in dat stadium van de procedure ieder beroep te ontzeggen tegen het vonnis dat een dergelijk verzoek inwilligt (*infra*).³²

III. De rechtsgevolgen van het vonnis van de voorlopige vergoeding

6. Het vonnis van de vrederechter dat de voorlopige onteigeningsvergoeding bepaalt, is krachtens artikel 14 van de onteigeningswet *niet vatbaar voor beroep*.³³

7. De onteigeningswet regelt het *verdere procedureverloop* als volgt:

- een *uitgifte van dit vonnis* wordt bij toepassing van artikel 14 aan de onteigenaar gezonden binnen tien dagen na de uitspraak;
- artikel 15, eerste lid bepaalt dat de onteigenaar binnen een maand na de uitspraak van het vonnis, het bedrag van de *voorlopige vergoeding* dat het bedrag van de provisionele

vergoeding te boven gaat, *stort in de Deposito- en Consignatiekas*.³⁴

Die verplichting rust op de onteigenaar uit kracht van het vonnis en zonder dit vonnis te moeten betekenen aan de onteigenaar; de onteigende kan die bedragen dan afhalen voor zover hij de voorwaarden van artikel 15, vierde lid van de onteigeningswet in acht neemt³⁵;

- artikel 15, tweede lid bepaalt dat de onteigenaar binnen tien dagen na die storting aan de verwerende of als tussenkomend erkende partijen *een afschrift zendt* van (1) het *vonnis* dat het bedrag van de voorlopige vergoeding vaststelt en (2) het *bewijs van de storting* van de aanvullende vergoeding in de Deposito- en Consignatiekas.

8. Het Arbitragehof zag geen graten in het feit dat de onteigeningswet aan de onteigenaar niet oplegt om in die kennisgeving aan de onteigende het bestaan van een “rechtsmiddel”, van de instantie waarvoor het moet worden ingesteld en van de termijn waarbinnen het moet worden uitgeoefend, te vermelden.³⁶ Die kennisgeving volgt op een gerechtelijke procedure – de beslissing tot toekenning van een voorlopige vergoeding –, zodat de wetgever, volgens het Arbitragehof, er redelijkerwijs van mocht uitgaan dat de partijen kennis hebben van zowel de mogelijkheid om een vordering tot herziening van die vergoeding in te stellen, als van de termijn waarbinnen die vordering moet worden ingesteld.³⁷

9. De termijnen bedoeld in artikel 15, eerste en tweede lid van de onteigeningswet zijn *termijnen van orde*, waardoor de onteigenaar in feite de aanvang bepaalt van de in artikel 16 van die wet bepaalde termijn voor het instellen van de vordering tot herziening van de voorlopige onteigeningsvergoeding. Dit zou ertoe kunnen leiden dat de onteigende lange tijd in rechtsonzekerheid verkeert over de uiteindelijke omvang van de onteigeningsvergoeding.³⁸ Evenwel indien *de onteigenaar in gebreke blijft* om binnen de in artikel 15, eerste en tweede lid van de onteigeningswet bedoelde termijn het bedrag van de voorlopige vergoeding dat het bedrag van de provisionele vergoeding

³¹ Arbitragehof nr. 135/2001, 30 oktober 2001, *B.S.* 22 december 2001 (eerste uitgave) (uittreksel), 44714, *J.T.* 2002 (verkort), 108, *Juristenkrant* 2002 (weergave F. JUDO), afl. 42, 6, *T.R.O.S.* 2002, 256, noot W. RASSCHAERT, “Over de schending door art. 5 en 7 van de Onteigeningswet van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel en van het non-discriminatieprincipe”.

³² Arbitragehof nr. 47/93, 17 juni 1993, *B.S.* 24 augustus 1993, 18.602.

³³ Cass. 18 maart 1999, *Arr. Cass.* 1999, 399, *R.W.* 1999-2000, 1091; Cass. 23 juni 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1458, *R.W.* 1986-87 (verkort), 1032; Cass. 2 december 1983, *J.T.* 1985, 273; Rb. Bergen 7 november 1986, *J.L.* 1987, 1311. Het kan wel het voorwerp zijn van een beroep wat betreft de bevoegdheid (Cass. 22 februari 1951, *Arr. Verbr.* 1951, 352).

³⁴ Het kantonement bedoeld in het Gerechtelijk Wetboek is door de onteigeningswet impliciet uitgesloten (Beslagnr. Brussel 18 november 1991, *J.T.* 1992, 206).

³⁵ Cass. 10 november 1994, *Arr. Cass.* 1994, 943, *R. Cass.* 1995, 124, noot D. LINDEMANS, *R.W.* 1994-95 (verkort), 1277; Cass. 31 januari 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, 589; zie ook Beslagnr. Verviers 18 april 2003, *J.L.M.B.* 2004, 311 ingeval het onroerend goed bezwaard is met een hypotheek.

³⁶ Arbitragehof nr. 197/2006, 13 december 2006: de omstandigheid waarin de burger zich in zijn relatie tot het bestuur kan beroepen op de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur om bij elke bestuursbeslissing de vermelding af te dwingen van de beroepsmogelijkheid, de instantie bij wie het beroep moet worden ingesteld, de geldende vormen en termijn te vermelden, is verschillend van de rechtzoekende in de onteigeningsprocedure, zodat een verschil in behandeling op zich geen discriminatie inhoudt.

³⁷ Het Arbitragehof voegt daar nog aan toe dat die termijn om de vordering tot herziening in te stellen het dubbele bedraagt van de termijn van gemeen recht om hoger beroep in te stellen.

³⁸ Arbitragehof nr. 194/2006, 5 december 2006.

te boven gaat, in de Deposito- en Consignatiekas te storten of het vonnis dat het bedrag van de voorlopige vergoeding vaststelt of het bewijs van de storting van de aanvullende vergoeding toe te zenden, dan kan de onteigende krachtens hetzelfde vonnis eisen dat de onteigenaar *het gebruik van het onroerend goed schorst*.³⁹

Door die bijzondere sanctie te bepalen heeft *de wetgever willen afwijken*, zowel van de sanctie wegens onregelmatigheid van de onteigening waarin is voorzien bij artikel 16, tweede lid van de onteigeningswet, zijnde een vordering tot herziening van de onteigening, als van de sanctie van de ontbinding, overeenkomstig de algemene regel van artikel 1184 van het Burgerlijk Wetboek, voor het geval dat een van beide partijen haar verbintenis niet nakomt.⁴⁰

Het Arbitragehof voegt daaraan toe dat die sanctie voor de onteigende een effectief "rechtsmiddel" is tegen de nalatige onteigenaar.⁴¹ Aan die sanctie kan bovendien enkel een einde worden gemaakt wanneer de onteigenaar de aanvullende vergoeding stort en het bewijs van die storting aan de onteigende toezendt.⁴²

De onteigende kan ook aan de rechter in kort geding vragen een *dwangsom* op te leggen aan de onteigenaar, wanneer deze niet binnen de in artikel 15 vermelde termijnen voldoet aan de verplichtingen die erin vervat zijn.⁴³ Het Hof van Cassatie nam in dat arrest aan dat de storting die een onteigenaar volgens artikel 15 van de onteigeningswet niet aan de onteigende maar in de Deposito- en Consignatiekas moet verrichten, geen betaling van een geldsom is in de zin van artikel 1385bis Ger.W., eerste lid, tweede zin en derhalve niet valt onder de toepassing van die wettelijke bepaling.⁴⁴

De vaststelling dat de onteigende over deze rechtsmiddelen beschikt wanneer de onteigenaar de in artikel 15 van de onteigeningswet vermelde termijnen niet naleeft, bracht het Arbitragehof ertoe te besluiten dat het verschil in behandeling dat ontstaat doordat die termijnen worden beschouwd als termijnen van orde, terwijl de termijn in artikel 16 van diezelfde wet op straffe van verval is voorgeschreven, redelijk verantwoord is.⁴⁵

³⁹ Art. 15, derde lid onteigeningswet; Rb. Verviers 28 januari 2003, *J.L.M.B.* 2004, 303; Kort Ged. Charleroi 8 september 1981, *R.R.D.* 1981, 372, noot B. HAUBERT; Vred. Grevelingen 19 juni 1991, *J.L.M.B.* 1991, 1255.

⁴⁰ Cass. 29 april 1966, *Pas.* 1966, I, 1094, *R.W.* 1966-67, 596.

⁴¹ Arbitragehof nr. 194/2006, 5 december 2006.

⁴² Arbitragehof nr. 194/2006, 5 december 2006.

⁴³ Cass. 9 september 1988, *Arr. Cass.* 1988-89, 26, *J.T.* 1989 (verkort), 276, *Pas.* 1989, I, 22, *R.W.* 1988-89, 541.

⁴⁴ Die storting staat wel gelijk met een betaling en bevrijdt de onteigenaar, maar de voorlopige vergoeding kan niet als een onverschuldigde betaling worden beschouwd in het geval van een veroordeling van de onteigende tot teruggave (Cass. 10 november 1994, *Arr. Cass.* 1994, 943, *R. Cass.* 1995, 124, noot D. LINDEMANS, *R.W.* 1994-95 (verkort), 1277; Cass. 20 juni 1996, *Arr. Cass.* 1996, 625, *R.W.* 1996-97, 301; Cass. 14 september 1995, *Arr. Cass.* 1995, 780, *R.W.* 1995-96 (verkort), 995, noot; Cass. 31 januari 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, 589; Cass. 19 februari 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 797, *R.W.* 1988-89, 191; Antwerpen 13 januari 1998, *A.J.T.* 1998-99, 451, noot S. DE TAEYE.

⁴⁵ Arbitragehof nr. 194/2006, 5 december 2006.

IV. De herzieningsprocedure

10. Artikel 16 van de onteigeningswet bepaalt dat de voorlopige vergoeding die de vrederechter heeft toegekend, onherroepelijk wordt indien *binnen twee maanden* na de verzending van de in artikel 15, tweede lid bedoelde stukken geen van de partijen de *herziening* ervan – bij dagvaarding⁴⁶ – heeft aangevraagd voor de rechtbank van eerste aanleg.⁴⁷ Die wetsbepaling is onlosmakelijk verbonden met artikel 14, derde lid van de onteigeningswet, waarin is bepaald dat het vonnis dat de voorlopige vergoedingen bepaalt, niet vatbaar is voor beroep.⁴⁸ De vordering tot herziening is dus niet onderworpen aan de voorwaarden tot het instellen van hoger beroep tegen het vonnis van de vrederechter.⁴⁹

De termijn om de herziening aan te vragen is een *vervaltermijn*, die een aanvang neemt op de dag van de verzending van de stukken bedoeld in artikel 15, tweede lid (*supra*).⁵⁰ Die wetsbepaling belet evenwel niet dat de vordering tot herziening reeds wordt ingesteld vóór de verzending van de in artikel 15, tweede lid bepaalde stukken.⁵¹

11. *Elke partij* kan de herziening vorderen.⁵² Het Arbitragehof stelde vast dat de onteigende en de onteigenaar door de wetgever, wat de herzieningsmogelijkheid betreft, *gelijk worden behandeld*. Deze gelijke behandeling vindt het Arbitragehof objectief en redelijk verantwoord omdat beiden, elk handelend met het oog op de bescherming van een verschillend belang, met een eventuele aanvraag tot *herziening van de voorlopige onteigeningsvergoeding*, minstens één zelfde doelstelling na-

⁴⁶ Cass. 27 mei 1994, *Arr. Cass.* 1994, 534, *J.L.M.B.* 1995, 8, noot G. DE LEVAL, *R.C.J.B.* 1995, 639, noot G. CLOSSET-MARCHAL, *R.W.* 1994-1995, 1017, noot K. BROECKX; Rb. Verviers 28 januari 2003, *J.L.M.B.* 2004, 303, waarin wordt aangenomen dat de tegenvordering tot herziening autonoom is van de hoofdvordering tot herziening doch aan alle ontvankelijkheidsvoorwaarden ter zake de vordering tot herziening moet voldoen; Rb. Leuven 29 november 2000, *R.W.* 2002-03, 993, waarin wordt aangenomen dat de onontvankelijkheid van de hoofdvordering tot herziening niet *ipso facto* de onontvankelijkheid van de (autonome) tegenvordering tot herziening meebrengt; Rb. Verviers 27 april 1998, *J.L.M.B.* 1999, 866.

⁴⁷ Arbitragehof nr. 80/92, 23 december 1992, *B.S.* 19 januari 1993, 836; Arbitragehof nr. 57/92, 14 juli 1992, *B.S.* 20 oktober 1992, 22.437, *J.T.* 1993, 67, noot, *Rev. not. b.* 1993, 20, noot B. RENAULD; Cass. 13 mei 1994, *Arr. Cass.* 1994, 484, *R.W.* 1994-95 (verkort), 861; zie ook: Cass. 3 februari 2000, *Arr. Cass.* 2000, 297, *R.W.* 2000-01 (verkort), 1083.

⁴⁸ Arbitragehof nr. 8/98, 11 december 1998.

⁴⁹ R.v.St. nr. 49.946, Kalpers, 26 oktober 1994.

⁵⁰ Arbitragehof nr. 194/2006, 5 december 2006; Luik 26 april 2002, *J.L.M.B.* 2004, 299, *J.T.* 2002, 791, *Rec. gén. enr. not.* 2003, 139; Rb. Verviers 28 januari 2003, *J.L.M.B.* 2004, 303; Rb. Charleroi 23 april 1999, *J.L.M.B.* 2001, 606, noot A. DAL, "Quelques caractéristiques de l'action en révision en matière d'expropriation"; Rb. Brussel 17 juni 1980, *Pas.* 1980, III, 68.

⁵¹ Cass. 13 mei 1994, *Arr. Cass.* 1994, 484, *R.W.* 1994-95 (verkort), 861.

⁵² Cass. 23 juni 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1458, *R.W.* 1986-87 (verkort), 1032; Antwerpen 22 juni 1998, *T. Vred.* 1999, 436; Antwerpen 13 januari 1998, *A.J.T.* 1998-99, 451, noot S. DE TAEYE; Gent 9 december 1994, *T.G.R.* 1996, 2.

streven, namelijk de vaststelling van de billijke schadeloosstelling door de rechter. Daaruit kan wel voortvloeien dat de uiteindelijk toegekende vergoeding lager ligt dan de voorlopige onteigeningsvergoeding.⁵³ Het vereiste van de voorafgaande schadeloosstelling in artikel 16 van de Grondwet impliceert evenwel niet dat het bedrag van de schadeloosstelling vóór de inbezitstelling definitief en onherroepelijk moet zijn vastgesteld.⁵⁴ De onteigende mag uit het vereiste van een voorafgaande schadeloosstelling niet het voordeel van een door de spoedeisende omstandigheden mogelijk verkeerdelijk tot stand gekomen onredelijk hoge voorlopige onteigeningsvergoeding putten. De schadeloosstelling dient immers tevens billijk te zijn, wat inhoudt dat de onteigeningsvergoeding even groot moet zijn als het bedrag dat moet worden betaald om zich een onroerend goed aan te schaffen van dezelfde waarde als het goed waarvan de onteigende wordt ontzet.⁵⁵ Een onredelijk hoge onteigeningsvergoeding zou, evenzeer als een te lage schadeloosstelling, de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie schenden. Het Arbitragehof besluit dat door aan elk van de partijen de mogelijkheid te bieden de herziening te verkrijgen van de voorlopige onteigeningsvergoeding – zij het *in meer of in min* – de wetgever de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie niet heeft miskend.⁵⁶

12. Het Hof van Cassatie wees erop dat:

- de vordering tot herziening een op zichzelf staande procedure uitmaakt, zodat de door de vrederechter bepaalde *provisieonele vergoeding niet verbindend* is voor de herzieningsrechter⁵⁷;

- de voorafgaande schadeloosstelling, bepaald in artikel 16 van de Grondwet, vreemd is aan de veroordeling tot terugbetaling van het bedrag dat de onteigende te veel heeft ontvangen, doordat in de herzieningsprocedure, gegrond op de onteigeningswet, bij rechterlijke uitspraak de onteigeningsvergoeding wordt verminderd⁵⁸;
- artikel 21 van de onteigeningswet bepaalt dat indien in de loop van de procedure de onteigeningsvergoeding bij rechterlijke uitspraak wordt verminderd en de onteigende dan ook wordt veroordeeld tot terugbetaling van het bedrag dat hij teveel heeft ontvangen, hij op dit bedrag burgerlijke vruchten verschuldigd is die hij heeft gewonnen of vermocht te winnen tot op datum van de veroordeling tot terugbetaling; dat deze vruchten steeds gelijk zijn aan de rentevoet van de Deposito- en Consignatiekas voor de periode dat de gelden aldaar geconsigneerd bleven, en aan de interestvoet voor de basisherfinancieringstransacties van de Europese Centrale Bank vanaf de afhaling ervan; dat deze regeling ertoe strekt een zeer lage rentevoet te bepalen voor de bedragen die de onteigende onverschuldigd heeft ontvangen en hem aldus niet de bewijslast oplegt dat hij minder rente heeft gewonnen op de opgenomen bedragen dan de wettelijke rentevoet of markrentevoet en dat deze wettelijke bepaling, ongeacht de duur van de herzieningsprocedure, het billijke evenwicht tussen het algemeen belang en het individueel eigendomsrecht zoals door het eerste aanvullend protocol van 20 mei 1952 bij het EVRM wordt gevrijwaard, niet in gevaar brengt.⁵⁹

13. De eigenaar en de belanghebbende derden kunnen hun vordering tot herziening krachtens artikel 16, tweede lid onder meer gronden op de *onregelmatigheid van de onteigening*.⁶⁰ Verwijzend naar de cassatierechtspraak⁶¹, stelt het Arbitragehof vast dat die bepaling de eigenaar en de belanghebbende derden toelaat hun vordering tot herziening te gronden op motieven die zij voor de vrederechter niet hadden aangevoerd⁶², wat hun de mogelijkheid biedt het gehele proces te herbegin-

⁵³ Voorbeeld: Cass. 11 februari 2005, *RABG* 2005, 1384, noot S. BOULLART; Cass. 20 juni 1996, *Arr. Cass.* 1996, 625, *R.W.* 1996-97, 301; Cass. 14 december 1995, *Arr. Cass.* 1995, 1118; Cass. 14 september 1995, *Arr. Cass.* 1995, 780, *R.W.* 1995-96 (verkort), 995, noot; Cass. 4 december 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 1385; Cass. 8 juni 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 1279; Antwerpen 26 november 2002, *T. Huur* 2003, afl. 3, 153; Gent 27 januari 1998, *A.J.T.* 1998-99, 646, noot L. DE GEYTER; Antwerpen 13 januari 1998, *A.J.T.* 1998-99, 451, noot S. DE TAEYE.

⁵⁴ De regel dat als de provisieonele vergoeding meer bedraagt dan de werkelijk geleden schade, de te veel gestorte bedragen door de onteigenaar kunnen worden teruggevorderd, is niet in strijd met het beginsel van de voorafgaande vergoeding van de werkelijk geleden schade (Cass. 14 december 1995, *Arr. Cass.* 1995, 1118; Cass. 22 maart 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, 777).

⁵⁵ Zie bv. Cass. 21 september 2006, elders in dit nummer; Cass. 9 december 2005, *www.cass.be*; Cass. 18 juni 1998, *A.J.T.* 1998-99, 934, noot L. DE GEYTER: het verlies van een onwettig voordeel vormt geen vergoedbare schade; Cass. 19 december 1996, *Arr. Cass.* 1996, nr. 517; Cass. 7 december 1995, *Pas.* 1995, I, 1122.

⁵⁶ Arbitragehof nr. 77/94, 18 oktober 1994, *B.S.* 29 november 1994, 29.595, *R.W.* 1994-95, 879; Cass. 3 februari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 663, *R.W.* 1988-89, 1366.

⁵⁷ Cass. 14 december 1995, *Arr. Cass.* 1995, 1118 (het Hof van Cassatie besloot dat het met het wezen zelf van de herzieningsprocedure in strijd zou zijn dat de provisieonele raming van de schade de rechter in de herzieningsprocedure zou verbinden); Cass. 29 oktober 1993, *Arr. Cass.* 1993, 907, *R.W.* 1993-94 (verkort), 789; zie ook: Rb. Charleroi 23 april 1999, *J.L.M.B.* 2001, 606, noot A. DAL.

⁵⁸ Cass. 11 februari 2005, *RABG* 2005, 1384, noot S. BOULLART.

⁵⁹ Idem.

⁶⁰ Cass. 23 februari 2006, *www.cass.be*; Cass. 5 januari 2006, *TBO* 2006, 56, noot S. VERBIST, "Over de eigen aard van de herzieningsprocedure in de eigenaardige hoogdringende onteigeningsprocedure"; Cass. 24 oktober 2003, *www.cass.be*; Cass. 12 oktober 1995, *Pas.* 1995, I, 905, concl. adv.-gen. PIRET; zie ook Rb. Dinant 16 maart 2005, *T.R.O.S.* 2005, 40, noot S. BOULLART; Rb. Oudenaarde 14 november 2001, *T. Agr. R.* 2002, 183.

⁶¹ Cass. 7 december 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 382, concl. adv.-gen. J. DUJARDIN, *J.T.* 1991, 239, noot J. BELVA, *R.W.* 1990-91, 1332, concl., *T.B.P.* 1991, noot S. GILLIAMS; zie ook Rb. Charleroi 23 april 1999, *J.L.M.B.*, 2001, 606, noot A. DAL; Rb. Luik 11 januari 1977, *J.T.* 1977, 196; Vred. Westerloo 1 juni 1993, *T. Vred.* 1994, 158, noot L. LAMBRECHT; *Anders*: Cass. 29 januari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 691, *R.W.* 1989-1990, 1462; Brussel 17 april 1980, *R.W.* 1981-82, 1895; Rb. Mechelen 16 maart 2004, *R.W.* 2004-05, 1072; Kort ged. Brussel 16 oktober 1992, *J.L.M.B.* 1996, 843.

⁶² Zie Cass. 23 februari 2006, *www.cass.be*, waarin het Hof het arrest van de rechters in beroep vernietigt omdat de tegenvordering wegens onwettigheid van de onteigening die voor het eerst in hoger beroep na een tussenarrest werd ingesteld, ontoelaatbaar werd

nen. Aldus uitgelegd, corrigeert artikel 16, tweede lid volgens het Arbitragehof de overdreven gevolgen die artikel 7, tweede lid zou kunnen hebben: de aanwezige verweerders zijn enkel voor de vrederechter ertoe gehouden, op straffe van verval, alle excepties die zij menen te kunnen opwerpen, ineens voor te brengen. Aangezien artikel 16, tweede lid vermeldt dat de vordering tot herziening door de rechtbank wordt behandeld “overeenkomstig de regels van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering”⁶³, beschikken de eigenaar en de belanghebbende derden die de herziening vragen, aldus over de termijnen, de onderzoeksmaatregelen en de rechtsmiddelen die hun door het Gerechtelijk Wetboek worden geboden.⁶⁴

Tegen het vonnis van de herzieningsrechter kan nog hoger beroep worden ingesteld, waardoor het geschil zelf aanhangig wordt gemaakt voor de rechter in beroep.⁶⁵ Het hoger beroep kan zowel de herziening – in min of meer – van de onteigeningsvergoeding tot voorwerp hebben⁶⁶ als gegrond zijn op de onregelmatigheid van de onteigening.⁶⁷

verklaard zonder na te gaan of de tegenvordering een verweer tegen de hoofdvordering in herziening uitmaakt.

⁶³ Cass. 29 oktober 1993, *Arr. Cass.* 1993, 907, *R.W.* 1993-94 (verkort), 789; Cass. 4 december 1992, *A.C.* 1991-92, 1385, *Pas.* 1992, I, 1336; Cass. 12 januari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 633, *Pas.* 1990, I, 568, *R.W.* 1990-91, 51; Cass. 3 november 1988, *Arr. Cass.* 1988-89 (verkort), 263, *Pas.* 1989, I, 237, *R.W.* 1988-89, 887; Antwerpen 26 november 2002, *T. Huur* 2003, 153.

⁶⁴ Arbitragehof nr. 68/2002, 28 maart 2002, *B.S.* 18 juni 2002 (eerste uitgave) (uittreksel), 27800, *NjW* 2002, 91, noot, *T. Vred.* 2003, 146, noot O. WERY, *T.R.O.S.* 2002, 263, noot W. RASSCHAERT; Arbitragehof nr. 135/2001, 30 oktober 2001, *B.S.* 22 december 2001 (eerste uitgave) (uittreksel), 44714, *J.T.* 2002 (verkort), 108, *Juristenkrant* 2002 (weergave F. JUDO), afl. 42, 6, *T.R.O.S.* 2002, 256, noot W. RASSCHAERT; Arbitragehof nr. 75/93, 27 oktober 1993, *B.S.* 8 januari 1994, 432, *F. Rechtspr.* 1993, afl. 20, 5, *J.L.M.B.* 1994, 154, *R.G.A.R.* 1994, nr. 12.257; Arbitragehof nr. 80/92, 23 december 1992, *B.S.* 19 januari 1993, 836; Arbitragehof nr. 57/92, 14 juli 1992, *B.S.* 20 oktober 1992, 22.437, *J.T.* 1993, 67, noot, *Rev. not. b.* 1993, 20, noot B. RENAULD; Arbitragehof nr. 47/93, 17 juni 1993, *B.S.* 24 augustus 1993, 18.602.

⁶⁵ Cass. 29 oktober 1993, *Arr. Cass.* 1993, 907, *R.W.* 1993-94 (verkort), 789; Cass. 23 juni 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1458.

⁶⁶ Zie bv. Gent 19 september 2002, *NjW* 2003, 598, noot WR. Zie ook Cass. 19 april 2002, www.cass.be: het arrest dat een (in hoger beroep) nieuwe vordering tot betaling van de kosten van sanering van de onteigende grond, ontvankelijk verklaart, schendt art. 807 Ger.W.; Cass. 15 april 1999, *Arr. Cass.* 1999, nr. 209: de rechter moet bij de bepaling van de billijke schadeloosstelling bedoeld in art. 16 van de Grondwet rekening houden met de waardevermeerdering of -vermindering die voortvloeit uit een plan van aanleg wanneer de onteigening niet geschiedt met het oog op de verwezenlijking van dat plan.

⁶⁷ Zie bv. Cass. 11 september 2003, www.cass.be; Cass. 1 december 2000, www.cass.be, waarin het Hof aanneemt dat de vraag welk lid van de (Vlaamse) regering bevoegd is om een daad te stellen die tot de bevoegdheid van die regering behoort (het verlenen van de machtiging tot onteigening), niet ambtshalve door de appelrechter moet worden opgeroepen en niet voor het eerst voor het Hof mag worden opgeworpen. Cass. 8 juni 2000, *Arr. Cass.* 2000, 349; Luik 27 mei 1998, *J.L.M.B.* 1999, 855; Brussel 9 maart 1998, *T.R.O.S.* 1999, 212, noot R. VEKEMAN; Bergen 13 januari 1993, *J.L.M.B.* 1994, 164; Bergen 22 december 1992, *J.L.M.B.* 1994, 169; Luik 22 mei 1991, *J.L.M.B.* 1991, 1244, noot A. DAL; Luik 30 november 1987, *J.T.* 1988, 379, noot J.-P. BALFROID.

V. Besluit

14. Uit de praktijk blijkt dat de onteigeningswet een vlucht heeft genomen die de toenmalige wetgever wellicht niet voor ogen had.⁶⁸ Naast de initiatieven die op geregelde tijdstippen in het Parlement werden genomen om de onteigeningswet te wijzigen⁶⁹, is er het zeer recente antwoord van de huidige minister van Justitie dat zij het noodzakelijk acht dat de onteigeningsprocedure grondig wordt hervormd waarbij gezorgd wordt voor een rechtvaardig evenwicht tussen de belangen van de burgers en de belangen van de onteigenende overheid.⁷⁰ Dit alles doet besluiten dat de onteigeningswet ook nog een belangrijke bron is van vooralsnog onvolbrachte wijzigingsvoorstellen. Intussen komt het aan de rechtspraak toe om – desgevraagd – met het bestaande wettelijke instrumentarium te waken over de bescherming die in artikel 16 van de Grondwet wordt geboden.

⁶⁸ *Parl. St. Kamer*, 2003-04, Doc. 51-0589/001 en *Parl. St. Senaat*, 2003-04, 3-371/1: wetsvoorstellen die de herzieningsmogelijkheid voor de onteigenaar schrappen; zie tevens het advies van de Raad van State bij het laatste wetsvoorstel (*Parl. St. Senaat*, 2003-04, 3-371/2) dat door de commissie voor de Justitie naderhand werd verworpen (*Parl. St. Senaat*, 2003-04, 3-371/5).

⁶⁹ *Parl. St. Senaat*, 2005-06, 3-1603/1; *Parl. St. Senaat*, 2003-04, 3-854/1.

⁷⁰ *Vr. & Antw. Kamer* 2006-07, Doc. 51-156, 30211.